

Gezici Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin İlköğretim Seviyesindeki Çocuklarının Eğitim Sorunları

Gönül SEVİNÇ¹
galpres@yahoo.com

Mehmet R. SEVİNÇ²
rsev_1999@yahoo.com

¹Öğretim Görevlisi, Harran Üniv. Suruç MYO

²Öğretim Görevlisi, Harran Üniv. Viranşehir MYO

Özet

Ülkemizin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik yapı, farklı coğrafi koşullar ile doğal kaynak zenginliklerinin dağılımındaki ho-mojen olmayan yapı dolayısıyla; aileler yılın belirli dönemlerinde yaşadıkları yerleri terk ederek, çalışmak amacıyla farklı mekânlara göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu göç süreci yıl içerisinde bazen birden fazla dönemlerde olmaktadır. Yıl içerisinde birden fazla dö-nemlerde gerçekleşen bu göçler nedeniyle; ailelerin ilköğretim seviyesindeki çocukları eğitimlerine ara vermekte ya da belli bir yaştan sonra eğitimlerine devam edememektedir. Konuyla ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı 20 Nisan 2011 tarihinde 5410 sayılı Genelge yayımlanmıştır. Bu genelge ile gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının eğitime erişimleri ve devamları husu-sunda; ilgili milli eğitim müdürlüklerine ve ilköğretim okulları idarecilerine bir takım sorumluluklar getirilmiştir. Konuyla ilgili olarak diğer kurum ve kuruluşların Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli olarak çalışmalarını da istenmiştir. Çocukların eğitimlerine devam edeme-nedeni olarak eğitim koşullarının bu ailelerin yaşam ve ekonomik koşullarına uygun olmaması görülse de bu çocukların aileleri ile beraber çalışmak suretiyle gelir elde etmeleri dolayısıyla ortaya çıkan çocuk işçiliği de göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışmada gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerinin aksamalarının temel nedenle-ri, eğitim sürecinin devamlılığının sağlanabilmesi için var olan koşulların yeterliliği, çocukların gelecekle ilgili olarak beklentileri ve bu beklentilerini gerçekleştirmede alacakları eğitimin etkisi ve ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine bakışları araştırılacaktır. Araştırma sürecinde; yoğun olarak mevsimlik tarım işçisi göçü alan Adana iline gelen gezici tarım işçileri ve bu işçilerin çocukları ile görüşülecektir. Adana ilindeki okul idarecileri, eğitimcileri ve bu okullarda daimi olarak eğitim gören çocuklar ve bu çocukların ailelerinin de görüşlerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mevsimlik tarım işçiliği, Çocuk işçiliği, Eğitim, Kırsalda Eğitim.

The Educational Problems of Migrant and Seasonal Agricultural Worker Families' Children at the Primary Education Level

Abstract

Some families have to leave their hometowns and migrate to different locations in order to work in certain periods of the year due to the current socioeconomic structure of our country, different geographical circumstances and inhomogeneous distribution of the natural resources. This migration process sometimes occurs in multiple periods during the year. Due to these migrations that occur more than once in a year, such families' children at the primary education level either take a break in their education or they leave the school after they reach a certain age. The Ministry of National Education published the Circular Letter number 5410 on April 20, 2011 regarding this issue. This Circular Letter confers a number of responsibilities to the administrators of the relevant primary schools and the directorates of national education about the access and attendance of the children of families that work as migrant seasonal agricul-tural workers. The other relevant institutions and organizations were also asked to work in coordination with the Ministry of National Education regarding this issue. Although the reason for these children's lack of participation in the educational system seems to be the unsuitability of the educational circumstances for these families' lifestyle and economic status, the child labor that ensues as a result of these children's income by working along with their families should not be disregarded.

This study will survey the basic causes of the disruptions in the educational processes of the children in families that work as migrant and seasonal agricultural workers, the adequacy of the current conditions in terms of providing continuity of the educational process, the children's expectations from their futures, and the effect of the education they are supposed to receive on the realization of these expectations and the outlook of the families regarding their children's educational processes. During the study, the migrant agricultural workers that relocate to the province of Adana, which accommodates a significant amount of migrant seasonal agricultural workers, and the children of these workers will be interviewed. The views of the school administrators and the educators in the province of Adana and the children that are educated permanently in these schools and the families of these children will also be mentioned.

Keywords: Migration, Seasonal Agricultural Workers, Child Labor, Education, Education in Rural Areas.

1. Giriş

Göç, insanların yaşadıkları yerleri herhangi bir amaçla uzun veya kısa süreli olarak değiştirmesi olayıdır (Akış ve Akkuş, 2003). Ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşen göçlere içgöçler, ulusal sınırların dışına taşınan göçlere ise dış göçler denilmektedir. Türkiye de az gelişmiş bölgelerden iş olanaklarının daha geniş olduğu sanayi ve ticaret merkezleriyle

iklim koşullarının daha elverişli olduğu turizm merkezlerine doğru yoğun bir göntüllü işgöçün yaşandığı görülmektedir (Anonymous, 2001).

Kırsal alanda; özellikle feodal yapının gücü dolayısıyla Doğu ve Güneydoğu’da, tek elde toplanan toprak mülkiyetleri, miras hukuku ile sahip olunan tarım arazilerinin küçülmesi, iklim koşulları ve coğrafi koşullar sebebiyle toprak işleme maliyetlerinin yüksekliği ve bu toprakların verimsizliği durumları söz konusudur. Bunun sonucu olarak, tarımsal faaliyet ile uğraşan birçok aile, geçimini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelere, esas yaşam alanlarına tekrar dönmek üzere, tarım işçisi olarak gitme durumunda kalmıştır (Anonymous, 2010). Bu işçiler eğer geride bırakma imkânları yok ise tüm aile fertleri ile beraber mevsimlik işçilik yapacakları ve geçici olarak ikamet edecekleri şehirlere gelmektedirler. Bu durumda özellikle okul çağında olan; 7-14 yaş grubundaki çocuklar kendilerini okul sıraları yerine bir anda ebeveynlerinden daha düşük yevmiye ile tarlada çalışırken bulmaktadırlar.

Tarım işçileri büyüklükleri her ne kadar olursa olsun başkalarına ait tarımsal işletmelerde emeklerini kiralayarak geçimlerini sağlayan kimselerdir. Tarım işinin özellikleri dikkate alındığında işçilerin aralarındaki en önemli fark işçilerin işletmede devamlı ya da geçici olarak istihdam edilmeleridir. Devamlı işçiler, en az bir üretim yılı işletmede bulunurlar. Geçici işçiler ise, işlerin yoğun olduğu dönemlerde istihdam edilir ve kısa sürelerle çalıştırılırlar. (Kaleci, 2007).

Kendi tarım işletmelerinden yeterli geliri elde edemeyen az topraklı veya topraksız aileler, geçimlerini sağlayabilmek ve çalışabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelere gezici (mevsimlik) ve/veya geçici (günübirlik) giderek iş aramaktadırlar. Özellikle fındık, pamuk, çay, tütün, üzüm, havuç ve şekerpancari tarımının yoğun olarak yapıldığı Çukurova, Karadeniz, Ege ve İç Anadolu Bölgelerine; bu bitkilerin çapa, sulama ve hasat zamanında Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Orta Anadolu Bölgelerinden yüz binlerce gezici ve/veya geçici tarım işçisi aileleri ile birlikte gelmektedir. Bu işçiler geçici (günübirlik) ya da gezici (mevsimlik) işçi diye isimlendirilmektedir (Yıldırak ve ark., 2002).

Mevsimlik tarım işçileri “mahalli” ve “gezici” olmak üzere ikiye ayrılırlar. Başka bir ifadeyle mahalli işçileri “yöre içi mevsimlik tarım işçileri”, gezici işçileri ise “yöre dışı mevsimlik tarım işçileri” olarak adlandırabiliriz. Yöre içi mevsimlik tarım işçileri, buldukları yerlerde ya da yakın çevrelerde sebze, meyve ve fındık hasat zamanlarında saatlik, günlük ya da iş birimine göre belirlenen ücretlere bağlı olarak çalışırlar. Yöre dışı mevsimlik tarım işçileri ise, işe göre çeşitli yörelere tek başına ya da aileleriyle giden tarım işçileridir (Özbekmezci ve Sahil, 2004).

Mevsimlik tarım işçiliği birçok aile için gelir kapısı olmasına rağmen, özellikle okul çağındaki çocuklar açısından önemli sorunlar yaratmaktadır. Çukurova (Davran ve Tok, 2011) ve Türkiye’de yapılmış araştırma sonuçlarına göre (Yıldırak ve ark., 2002) göçle gelen okul çağındaki çocukların eğitimlerine devam edemedikleri görülmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı 20 Nisan 2011 tarihinde 5410 sayılı Genelge yayımlanmıştır. Bu genelge ile gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının eğitime erişimleri ve devamları hususunda; ilgili milli eğitim müdürlüklerine ve ilköğretim okulları idarecilerine bir takım sorumluluklar getirilmiştir. Konuyla ilgili olarak diğer kurum ve kuruluşların Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli olarak çalışmaları da istenmiştir. Ancak araştırma alanında yapılan incelemelerde çocukların büyük bir kısmının yevmiye ile anne babalarının yanında çalıştığı ya da anne babaları çalışırken gündelik işleri yaptıkları saptanmıştır. Bu durum mevsimlik tarım işçiliğinin kuşaktan kuşağa aktarılmasını kolaylaştıran ve hızlandıran bir etmen olarak görülebilir. Eğitimin sürekli kesintiye uğraması çocukların kalifiye mesleklere yönelmesini engellemekte ve kısır döngünün devamını sağlamaktadır. Çocukların göç edilen mekânlardaki sağlıksız koşullarda yaşamlarını sürdürmesi, sağlıksız beslenmeleri ve eğitimlerinden uzak kalmaları, biyolojik, fiziksel ve zihinsel gelişimlerini de olumsuz etkilemektedir. Çocukların eğitimlerinin kesintiye uğramaması için göçle geldikleri yerlerdeki okullara devam etmelerine imkan tanınmış olmakla birlikte, ne çocuklar, ne aileler, ne de okuldaki öğretmen ve daimi öğrenim gören çocukların aileleri buna istekli olmamaktadır.

2. Materyal ve Yöntem

Bu araştırmanın ana materyalini Adana ili; Karataş ve Yüreğir ilçelerine mevsimlik tarım işçisi olarak gelen aile fertleri ile yüz yüze görüşmeler yoluyla gerçekleştirilen anket çalışması sonucu elde edilen, birincil veriler oluşturmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili diğer kişi ve kurumların yaptığı ikincil verilerden de faydalanılmıştır.

Araştırmada kullanılan anket formu literatür araştırması sırasında elde edilen bilgiler ışığında, daha önce yapılmış bazı çalışmalardan ve araştırma alanında yapılan gözlemlerden yararlanılarak hazırlanmıştır. Pilot anket uygulamasından sonra anketlere son hali verilmiş ve anket çalışması 2012 yılı Şubat-Mart-Nisan aylarında araştırmacılar tarafından tamamlanmıştır. Araştırmanın anket formu iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; mevsimlik tarım işçisi ailelerin hane halkı bilgileri yer almaktadır. İkinci bölümde ise bu ailelerin ilköğretim çağındaki çocukları hakkında bilgileri yer almaktadır. Hane halkı bilgilerinde, sosyo-demografik özellikler ile hane halkının yaşam koşullarının niteliği incelenmiştir. İkinci bölümde ise işçi ailelerinin ilköğretim çağındaki çocukları ile ilgili sosyo-demografik özellikleri, eğitim imkanları, eğitim süresince karşılaştıkları sorunları, tarım işçisi olarak çalışmalarıyla ilgili bilgileri incelenmiştir.

2.1. Araştırma Alanı Seçimi

Adana iline yıl içerisinde gelen mevsimlik tarım işçisi sayısı ile ilgili resmi rakamlar bulunmamakla beraber benzer yapılan çalışmalardan (Tanır, 2012) ve Yüreğir, Yumurtalık, Ceyhan, Karataş ilçe kaymakamlıklarınca hazırlanan raporlardan; yıl içerisinde işçi sayısının yaklaşık 15.000-18.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak Yüreğir ve Karataş ilçelerine yerleştikleri, yıl içerisinde Karataş ilçesine 7.000-8.000 işçi, Yüreğir ilçesine

ise 5.000-6.000 işçinin geldiği tahmin edilmektedir. İşçiler Yüreğir ile Karataş ilçesi tarım alanlarına yerleşmektedirler. Diğer ilçelerde yerleşen işçi sayısının az ve nitelik olarak Karataş ve Yüreğir ilçelerine yerleşen işçilerle aynı niteliklere sahip olduğu tespit edilmiştir. Araştırma alanını mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olarak yaşandığı Adana ilinin Karataş ve Yüreğir ilçelerindeki mevsimlik tarım işçisi çadır yerleşim alanları oluşturmuştur.

2.2. Örnek Hacminin Belirlenmesi

Araştırmanın evrenini; Adana ili, Yüreğir ve Karataş ilçelerine tarım işçiliği yapmak amacıyla göçle gelen işçiler oluşturmaktadır. İki ilçeye yıl içerisinde yaklaşık 14.000 işçinin geldiği tahmin edilmektedir. İşçi sayısının 14.000 kişi olduğu dikkate alınarak, anket yapılacak işçi sayısı basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile aşağıdaki eşitlik kullanılarak tespit edilmiştir (Anonymous, 2012).

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2 \cdot (N - 1) + t^2 \cdot p \cdot q}$$

Eşitlikte; n: örnekleme alınacak birey sayısı, N: hedef kitledeki birey sayısı, p: incelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı), q: incelenen olayın görülme sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı), t: belirli bir anlamlılık düzeyinde t tablosuna göre bulunan teorik değer (%95 güven aralığına karşılık gelen t değeri = 1.96), d: olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır.

Bu çalışmada; d = 0,05 anlamlılık düzeyinde \pm % 5'lik örnekleme hatası dikkate alındığında 14.000 işçi varsayımında; örneklem büyüklüğü 374 işçi olarak hesaplanmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

$$n = \frac{(14000) \cdot (1.96)^2 \cdot (0.5) \cdot (0.5)}{(0.05)^2 \cdot (14000 - 1) + (1.96)^2 \cdot (0.5) \cdot (0.5)} = 373.92$$

Karataş ilçesinde 65 çadırdaki kalan 259 işçi anketi, Yüreğir ilçesinde ise 35 çadırdaki kalan 195 işçi ile anket yapılarak, toplamda 90 çadırdaki kalan 454 işçi ile anket uygulaması yapılmıştır. Araştırma alanında elde edilen veriler SPSS 15 ve Excel Programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde frekans dağılımları ve özet çizelgeler hazırlanmıştır.

3. Bulgular

3.1. Göç Dönemleri ve Şekli

Adana iline göç eden mevsimlik tarım işçilerinin genel olarak Ocak ve Şubat aylarında geldikleri Mayıs ayının ortalarından başlayarak Eylül ayının sonlarına doğru ayrıldıkları saptanmıştır. İşçilerin yoğun olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden geldikleri tespit edilmiştir. Ayrıca gelen işçilerin %91.85'i (417 işçi) Adana'dan ayrıldıktan sonra başka illerde (Ankara, Bursa, Giresun, Düzce, Malatya, Mersin, Şanlıurfa) mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya devam ettiklerini belirtmişlerdir. İşçilerin yılın yaklaşık sadece 2 ayını memleketinde geçirmekte olduğu; diğer aylarda ise geziçi mevsimlik tarım işçisi olarak memleketi dışında çalıştığı saptanmıştır.

İşçilerin yoğun olarak geldikleri il Şanlıurfa ili olup 454 işçinin %55.72'si (253 kişi) bu ilden gelmiştir. En az işçinin geldiği il ise %4.19 (19 kişi) payı ile Maraş ilidir. İşçiler memleketlerinden kiraladıkları minibüsler ya da kendi araçları ile gelmektedirler. Geçmiş yıllarda kamyon, kamyonet ve traktörlerle gelen işçiler yoğun denetimler ve uygulanacak cezai yaptırımlar dolayısıyla artık minibüsler ile gelmektedirler. İşçi olarak gelen aileler; yakın akrabalarıyla memleketinde birbirlerini tanıyan kişilerden oluşan gruplar halinde gelmektedirler. İşçilerin çalışmak amacıyla gittikleri yerlere çocuklarını da götürdükleri saptanmıştır.

Çizelge 1: İşçilerin Geldikleri İller

Geldiği İl	Frekans	%
Şanlıurfa	253	55.72
Diyarbakır	85	18.72
Adıyaman	41	9.03
Mardin	35	7.71
Hatay	21	4.63
Maraş	19	4.19
Toplam	454	100

3.2. Barınma İmkânları

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan aileler; Kaymakamlıkların hazırladığı alanlarda ya da kendi belirledikleri alanlarda çadırlar kurarak çalıştıkları süre boyunca çadırdaki ikamet etmektedirler. Kaymakamlıkların hazırladığı

olduğu alanlarda; zeminlere çakıl döşenmiş olup, konteynır tuvalet ve banyo (fosseptik çukurları hazırlanmış olan), su ve elektrik imkanları bulunmaktadır. Ayrıca yine bu alanlarda çöp toplama ve ilaçlama hizmetleri de yine kaymakamlıklarca sunulabilmektedir. İşçilerin kaymakamlıklarca belirlenen alanlar dışında ki yerlere yerleşmeleri öncelikle bu alanlara bazı hizmetlerin ulaşmasında sıkıntıları ortaya çıkarmaktadır. Özellikle bu alanlarda konteynır tuvalet ve banyo hizmeti verilememekte, çöpler toplanamamakta ve ilaçlama yapılamamaktadır ya da bu hizmetler sunulurken aksaklıklar yaşanmaktadır. İşçiler çadırlarını yanlarında getirmektedirler. Her çadırda ortalama 5 kişinin kaldığı, bu kişilerin tüm yaşamsal faaliyetlerini bu çadırlarda yürüttükleri tespit edilmiştir.

3.3. İşçilerin Sosyo – Demografik Özellikler

Araştırma alanında görüşme yapılan işçilerin %62'si (281 kişi) kadın %38'i (173 kişi) erkek dir. Ailelerin erkek fertlerinin memlekette daimi işlerine devam etmeleri dolayısıyla, mevsimlik tarım işçiliğinde kadın işçi sayısı yoğunluğu daha fazla olmaktadır. Kadın işçilerin yaş ortalaması 17.62 iken erkek işçilerin yaş ortalaması 18.01 dir. Yapılan araştırmada hem kadınlarda hem de erkeklerde 12 yaşında işçi bulunmaktadır (9 kadın işçi, 12 erkek işçi). En yaşlı kadın işçi 47, en yaşlı erkek işçi ise 52 yaşındadır.

Çizelge 2: İşçi Yaşları

Yaş	Kadın Frekans	%	Erkek Frekans	%
12	9	3.20	12	6.94
13	15	5.34	14	8.09
14	18	6.41	22	12.72
15	27	9.61	16	9.25
16	32	11.39	18	10.40
17	41	14.59	19	10.98
18	47	16.72	20	11.56
19	51	18.14	22	12.72
20	23	8.19	17	9.83
21 ve üstü	18	6.41	13	7.51
TOPLAM	281	100	173	100

Çalışan kadınların %50.54'ü (142 kişi), çalışan erkeklerin ise %58.38'i (101 kişi) 17 yaş ve altındadır. Çalışan kadınların %24.56'sı (69 kişi), çalışan erkeklerin ise %37'sinin (64 kişi) 15 yaş ve altındadır. 15 yaş ve altındaki işçiler aynı zamanda ilköğretim çağındaki işçilerdir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin birinci maddesi, 18 yaşından küçük herkesi “çocuk” olarak tanımlamaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ise, 15-24 yaş grubunu genç işçi kabul ederken, 138 sayılı Sözleşme ile 15 yaşın altında aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanları “çocuk işçi” ya da “çalışan çocuklar” olarak adlandırmaktadır (Anonymous, 2005).

İşçiler arasında hem erkeklerde hem de kadınlarda evlilik yaşı en düşük 15 yaş olarak tespit edilmiştir. 15 yaşında olan kadın işçilerden 5'i, erkek işçilerden ise 2'si evlidir. Kadın işçilerin %71.17'si (200 kişi) evli olup, erkek işçilerin %41.04'ü (71 kişi) evlidir. İşçilerin memleketteki hane halkı genişliğinin 8 kişi olduğu tespit edilmiştir. İşçilerin sahip oldukları ortalama çocuk sayısı 6 çocuk dur.

Kadın işçilerin %80.78'i (227 kişi) okuma yazma bilmezken, erkek işçilerin %14.45'i (25 kişi) okuma yazma bilmemektedir. Kadın işçilerin %14.59'u (kişi) okuma yazma bilmekte, %2.85'i (8 kişi) ilkökul, %1.78'i (5 kişi) lise mezunudur. Erkek işçilerin %39.30'u (68 kişi) okuma yazma bilmekte, %42.20'si (73 kişi) ilkökul, %4.05'i (7 kişi) lise mezunudur.

Kadınların tamamı memleketlerinde başka bir iş yapmamakta, erkeklerin ise %45'i (78 kişi) memleketlerinde başka bir iş yapmamaktadır. Memleketlerinde çalışan erkek işçiler (95 kişi); daimi olmayan yevmiyeli işlerde çalışmaktadırlar. İşçilerin %85.24'ünün (386 kişi) sağlık güvencesi olup, %14.76'sının (68 kişi) herhangi bir sağlık güvencesi bulunmamaktadır.

3.4. Çocukların Eğitim İmkânları

Milli Eğitim Bakanlığı 20 Nisan 2011 tarihinde “Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri” konulu 5410 sayılı genelgeyi yayımlanmıştır. Genelgede “Ülkemizin sosyo-ekonomik yapısı ve coğrafi şartları gereği birçok vatanımız yılın belirli dönemlerinde ikamet ettikleri yerleşim birimlerinden mevsimlik gezici tarım işçisi olarak yurdun farklı bölgelerine göç etmektedirler. Eğitim öğretim dönemi içine rastlayan zorunlu göçler neticesinde öğrenim çağındaki birçok çocuğumuzun eğitim ortamından uzaklaşmaları söz konusudur. Bu durumdaki çocuklarımızın gittikleri yerlerde öğrenim hakkından faydalandırılmaları önem arz etmektedir” ifadesi yer almaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı,

2011). Bu genelge ile gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının eğitime erişimleri ve devamları hususunda; ilgili milli eğitim müdürlüklerine ve ilköğretim okulları idarecilerine bir takım sorumluluklar getirilmiştir. Konuyla ilgili olarak diğer kurum ve kuruluşların Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli olarak çalışmaları da istenmiştir.

Genelge ile temel olarak üç şekilde tarım işçisi çocuklarının eğitimlerine devam imkânlarının sağlanması planlanmıştır. Bunlar; memleketlerinde yatılı okullara kayıtlarının yapılması, çadır alanlarında çadır okullar açılarak eğitime devam imkanının sağlanması ve göçle gelinip çalışılan yerlerde taşınabilir eğitim sisteminden faydalanarak eğitime devam imkanlarının sağlanmasıdır.

Araştırma alanındaki ailelere memleketinde yatılı okula bırakılan çocuk sayısı sorulduğunda; aileler sadece 5 erkek çocuğunu yatılı okula bıraktıklarını belirtmişlerdir. Yatılı okula bırakılan kız çocuğu bulunmamaktadır. Evli olan işçilere sorulan “çocuklarımızın yatılı okulda okumasını ister misiniz?” sorusuna kadın işçilerin %97’si (194 kişi), erkek işçilerin ise %94.36’sı (67 kişi) hayır cevabı vermiştir. Hayır diyen kişilere “çocuklarımızın yatılı okulda okutmak istememelerinin nedeni” sorulduğunda; kadın işçilerin %43.81’i (85 kişi), erkek işçilerin ise %50.74’ü (34 kişi) çocuklarının sürekli olarak yanlarında olmasını istediklerini, kadın işçilerin %36.6’sı (71 kişi), erkek işçilerin ise %40.3’ü (27 kişi) yatılı okullara güvenmediklerini, kadın işçilerin %19.59’u (38 kişi), erkek işçilerin ise %8.96’sı (6 kişi) özel bir sebep belirtmemiştir.

Gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının eğitime erişimleri ve devamları hususunda bir diğer uygulama; mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının yoğun olarak bulunduğu çadır yerleşim alanlarında gezici öğretmen görevlendirilerek, mobil okul veya çadır okul uygulamasıdır. Bu uygulama ile ilçe kaymakamlarınca kurulan çadır okullara yine ilçe milli eğitim müdürlüklerince gezici öğretmen görevlendirilmesi yapılmaktadır. Araştırmanın yapıldığı alanda eğitim çadırlarına rastlanmıştır ancak bu eğitim çadırlarının çoğunluğunun ilköğretim çağındaki çocukların eğitimi amacıyla değil meslek edindirme, okuma yazma kursları ve sağlık taraması gibi genel hizmetlerde kullanıldığı saptanmıştır.

Mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının eğitimlerinde uygulanan bir diğer yöntem; “taşınabilir ilköğretim uygulaması”dır. Bu uygulama ile çocuklar servis araçları ile çadır alanlarından toplanarak ilköğretim okullarına ulaştırılırlar ve böylece okula devam edebilme imkânına sahip olurlar. İlköğretim çağındaki olan, 15 yaşın altındaki kadın işçilere; okula kayıt durumu sorulduğunda işçilerin %82.45’i (57 kişi) kayıtlı olduğunu, %17.55’i (12 kişi) ise okula kayıtlı olmadığını belirtmişlerdir. İlköğretim çağındaki, 15 yaşın altındaki erkek işçilere; okula kayıt durumu sorulduğunda işçilerin %90.17’si (58 kişi) kayıtlı olduğunu, %9.83’ü (6 kişi) ise okula kayıtlı olmadığını belirtmişlerdir. İşçi aileler 12 yaşın altında 183 çocuğu beraberinde getirmiştir. Çocukların 105’i kız, 78’i erkektir. 6 – 12 yaş aralığında ise 68 kız çocuğu 51 erkek çocuğu olup, ilköğretim çağındaki olan bu çocukların tamamının okul kaydı bulunmaktadır.

Araştırmanın yapıldığı çadır alanında ilköğretim çağındaki (6-15 yaş aralığı) toplam 252 çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların %52.77’si (133 kişi) tarım işçisi olarak çalışmakta olup, çocukların %92.85’i (234 kişi) ilköğretime kayıtlı durumdadırlar. Okula kaydı bulunan çocukların sadece %9.4’ü (22 kişi) okula düzenli devam ettikleri, %14.96’sının (35 kişi) kesintili bir şekilde devam ettikleri ve %75.64’ünün (177 kişi) ise devam etmedikleri saptanmıştır.

Sevinç ve Kantar tarafından çocuk işçiliği ile ilgili yapılan bir çalışmada; ilköğretim çağındaki olan ve semt pazarlarında taşıyıcı olarak çalışan 104 çocuğun %72.11’inin (75 kişi) ilköğretime kayıtlı olduğu ancak bu çocukların yarısından fazlasının okula devam etmedikleri saptanmıştır. Okula devam edilmediği halde çocukların okul kaydının yapılmasında; zorunlu eğitim yasasının yaptırımı ile beraber, Kaymakamlıkların, il ve ilçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı¹ ve yerel yönetimlerin okuyan çocuklu aileler için öncelikli olarak sağladığı maddi ve ayni yardımların (sağlık, gıda ve giyim) etkisi bulunmaktadır (Sevinç ve Davran, 2010). Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri konulu, 5410 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının genelgesinin 7. maddesi; “Ekonomik durumu yetersiz olan ailelerin çocuklarının şartlı eğitim yardımı ile diğer eğitim yardımlarından faydalandırılması için gerekli tedbirler alınacaktır” şeklindedir. Bu etmenler ve sağlanacak imkanlar dolayısıyla aileler; çocuklarının okula gitmeseler de kayıt altında olması için uğraş vermektedirler.

İşçilere sorulan “kız çocuğunuzu okutmak ister misiniz?” sorusuna kadın işçilerin %65.84’ü (185 kişi), erkek işçilerin ise %91.91’i (159 kişi) hayır cevabı vermiştir. Kadın işçilerin %34.16’sı (96 kişi), erkek işçilerin ise %8.09’u (14 kişi) evet cevabı vermiştir. İşçilere sorulan “erkek çocuğunuzu okutmak ister misiniz?” sorusuna kadın işçilerin %2.14’ü (6 kişi), erkek işçilerin ise %4.05’i (7 kişi) hayır cevabı vermiştir. Kadın işçilerin %97.86’sı (275 kişi), erkek işçilerin ise %95.95’i (166 kişi) evet cevabı vermiştir. İşçi aileleri genel olarak kız çocuklarını okutmak istememekte ancak erkek çocuklarının okumasını istemektedirler.

İşçilere sorulan “Çocuklarımız çalıştığımız yerlerde okula gitmek istiyorlar mı?” sorusuna işçilerin %68.72’si hayır (312 kişi), %31.28’i (142 kişi) evet cevabı vermiştir. İşçilere sorulan “Çocuklarımız memlekette okula gitmek istiyorlar mı?” sorusuna işçilerin %39.21’i hayır (178 kişi), %60.79’u (276 kişi) evet cevabı vermiştir. Memleketinde okula gitmek isteyen çocuk sayısı fazla iken (276 kişi), işçilerin çalıştığı yerlerde okula gitmek isteyen çocuk sayısını (178 kişi) azaltmaktadır. İşçilere “Neden çocuklarımızın çalıştığımız yerlerde okula gitmek istemiyorlar?” sorusu sorulduğunda işçilerin %51.54’ü (234 kişi) okul ortamını sevmiyorlar, %39.21’i (178 kişi) çalışıyorlar, %9.25’i (42 kişi) ise bilmiyorum cevabını vermiştir. İşçilere “çalışırken çocuklarımıza nerede eğitim verilsin?” sorusu sorulduğunda işçilerin %62.55’i (284 kişi)

² T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından; okuyan çocukların ailelerine, okuyan çocuk başına 40 ile 60 TL nakdi yardım, her okul dönemi başlangıcında kırtasiye ve giyim yardımıyla beraber ailelere yapılacak gıda, yakacak ve giysi yardımlarında okuyan çocukların bulunduğu ailelere öncelik tanınmaktadır.

çadırlarda yanımızdan ayrılmadan, %30.62'si taşınmalı (139 kişi), %6.83'ü (31 kişi) yatılı okul cevabını vermiştir.

İşçilere sorulan “Çocuklarımızın yaşam koşulları eğitim ile iyileşir mi?” sorusuna kadın işçilerin %76.87'si hayır (216 kişi), erkek işçilerin ise %89.02'si (154 kişi) hayır cevabı vermiştir. Kadın işçilerin %23.13'ü (65 kişi) evet, erkek işçilerin %10.98'i (19 kişi) evet cevabını vermiştir. Hayır diyen işçilere “Neden eğitim ile çocuklarımızın yaşam koşullarının iyileşmeyeceğine inanıyorsunuz?” sorusu sorulduğunda işçilerin %60.14'ü (273 kişi) okuyanlar işsiz, %27.53'ü (125 kişi) biz bu eğitim sistemine ayak uyduramayız, %12.33'ü ise çocuğumuzun para kazanması daha önemli cevabını vermiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Milli Eğitim Bakanlığı 20 Nisan 2011 tarihinde “Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri” konulu 5410 sayılı genelgesi; işçi çocuklarının eğitimlerinin aksamaması amacıyla bir takım uygulamalar ve tedbirleri içermektedir. Çocukların okula devamları konusunda alınan önlemlere rağmen ilköğretim çağında bulunan 252 işçi çocuğunun %92.85'i (234 kişi) ilköğretime kayıtlı olup, kayıtlı öğrencilerinde ancak %9.4'ü (22 kişi) okula düzenli devam etmektedirler. Çocukların devamlılığı ile ilgili olarak alınan yasal önlemler; okul idarecilerine, öğretmenlere, ailelere ve mülki idari amirlerine birtakım sorumluluklar getirmektedir. Öğretmenler devam etmeyen öğrencisini okul idaresine, okul idaresi ilgili mülki idari amirliğine bildirmek zorundadır. İlgili mülki idari amirliği ise cezai yaptırımlarıyla aileye ulaştırır. Öğretmenlerin ve idarecilerin işçi aileleri ile cezai yaptırımlar dolayısıyla muhatap olmak istememekte hatta göçle gelen öğrencilerin okullarında eğitimlerine devam etmelerine sıcak bakmamaktadırlar. Çünkü göçle gelen öğrencilerin var olan sınıf düzeyini ve düzenini olumsuz etkilediklerini, daimi öğrencilerin ve bu öğrenci ailelerinin huzurlarını bozduklarını ve zaten çok kısıtlı olan fiziki imkanları çok daha kötüleştirdiklerini düşünmektedirler. Dolayısıyla devamsızlık durumu resmi olarak takibe alınmamakta ve bir şekilde idare edilmektedir. Ayrıca öğretmenler eğitim – öğretim süreci içerisinde bu çocukların en az üç farklı yerde ve üç farklı okulda eğitimlerine devam etmek zorunda olduklarını, kesinti olmadan çocukların eğitiminin devamlılığının imkansız olduğunu, bu çocukların okul ortamlarının, öğretmenlerinin, sınıf arkadaşlarının sürekli olarak değişmesinin çocukların motivasyonunu olumsuz etkilediğini ve belli bir süre sonra çocukların eğitim sürecinin dışına itildiklerini düşünmektedirler. Motivasyonun yeniden sağlanabilmesi ve kayıp olan eğitim sürecinin tekrar kazandırılması için harcanacak çabanın ve zamanın; kendi daimi öğrencilerinin gelişimini olumsuz etkileyeceğini yani sosyal maliyetinin çok daha fazla olacağını, bu kayba katlanmak istemediklerini belirtmişlerdir.

Çocukların eğitimlerine devam edememe nedeni olarak eğitim koşullarının bu ailelerin yaşam ve ekonomik koşullarına uygun olmaması görülse de temel neden bu çocukların aileleri ile beraber çalışmak suretiyle gelir elde etmeleri yani işçilik yapmalarıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 15-24 yaş grubunu genç işçi kabul ederken, 138 sayılı Sözleşme ile 15 yaşın altında aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanları “çocuk işçi” ya da “çalışan çocuklar” olarak adlandırmaktadır. Araştırma alanında bulunan ilköğretim çağında olan çocukların (252 kişi) sadece %8.73'ü (22 kişi) okula devamlı olarak gitmekte. İlköğretim çağındaki çocukların %52.77'si (133 kişi) tarım işçisi olup, çocukların %38.50'si (97 kişi) çadır alanında kalıp çadır alanlarındaki yemek, çocuk bakımı, temizlik gibi gündelik işlerin yapılmasında yardımcı olmaktadır.

Çocukların tarım işçisi olarak çalıştırılmalarında; ailelerin ve çocukların eğitim sistemine olan güvenlerinin yitirmiş olmaları da etkilidir. İşçilerin %81.49'u (370 kişi) eğitim ile çocuklarının yaşam koşullarının değişmeyeceğine inanmaktadır. İşçi aileleri için çocukların eğitime devam etmeleri değil, çalışarak kazanacakları para ve gelecek kaygısından bir şekilde de olsa kurtulmaları önemlidir. Ailelerin sahip olduğu düşük eğitim seviyesi, kültürel alışkanlıklar, ekonomik imkansızlıklar ve hane sayısının yüksek olması, eğitim çağına gelen çocukların okula gönderilmemesine ve erken yaşlarda çalıştırılmalarına neden olmaktadır. Kırsalda yaşayan insanlar için çocuğunun eğitime devam etmesinin aile açısından iki olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bunlar, çocuğun eğitime devam etmesinin getireceği maddi külfet ve okumak yerine çalışan çocuğun getireceği gelirden vazgeçmektir.

Araştırma alanında elde edilen sonuçlara göre uygulanabilecek bazı öneriler ise şunlardır; Milli Eğitim Bakanlığı 20 Nisan 2011 tarihli “Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri” konulu 5410 sayılı genelgesi sorunun çözümüne ilişkin bir takım uygulamalar içermektedir. Ancak bu uygulamalara ve planlanan tedbirlere işlerlik kazandırılmamıştır. Her şeyden önce ciddi boyutlarda çocuk işçiliği sorunu mevcuttur. Eğitim çağındaki çocuklar okula çeşitli sebeplerle kayıtlı görünmekte ancak okul sıraları yerine tarlada yevmiye ile çalıştırılmaktadırlar. Öncelikli olarak çocuk işçiliği sorununu ortadan kaldıracak tedbirler alınmalıdır. Bununla ilgili olarak mülki idare amirlerine, güvenlik güçlerine ve milli eğitim müdürlüklerine ciddi sorumluluklar ve görevler düşmektedir. Ayrıca çocukların okula devam durumları çok daha ciddi bir şekilde takip altına alınmalıdır. Çocukların okula gitmeme nedenleri dikkate alınarak sadece mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarına yönelik eğitim sistemi ve eğitim müfredatı geliştirilmelidir. Uygulanmaya çalışılan “Taşınmalı eğitim” ve “yatılı okul” sistemleri; öğrenciler, öğrenci velileri ve öğretmenler tarafından benimsenen sistemler değildir. 5410 sayılı genelgede belirtilen “eğitim çadırları” uygulaması hem işçiler hem de çocuklar için uygulanabilir ve benimsenebilir bir yöntemdir. Bu yöntemde karşı karşıya kalınabilecek temel sorunlar; öğretmenlerin görevlendirilmesi ve fiziki imkanlardır. Eğitim camiasında bu çocukların çadır okullarda eğitilmeleri için görev almak isteyen öğretmenler bulunabileceği gibi ek ödenek ve teşvik uygulamaları ile şartlar çadırlarda çalışacak öğretmenler için iyileştirilebilir. Aynı kültüre, sosyal imkanlara ve ekonomik koşullara sahip olan çocukların bulunduğu çadır okullar ve sınıflarda fiziki

yetersizlikler pek dikkate alınmayabilir. Her şeye rağmen eğitim sistemine olan güvenini kaybetmiş çocuk ve aileler bulunmaktadır. Uzun öğrenim yolculuğuna katlanamayacak bu çocuklar ve aileler için, iş garantisi sağlanabilen çıraklık, ustalık, ara eleman mesleki eğitimleri planlanmalıdır. Böylelikle mevsimlik tarım işçiliğinin kuşaktan kuşağa aktarılmasında olumlu bazı gelişmeler sağlanabilecektir.

Kaynaklar

- AKIŞ, A., AKKUŞ, A., 2003. “Güneydoğu Anadolu Projesi’nin (Gap) Şanlıurfa’daki Göçe Etkisi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 01/2003: 529-542.
- ANONYMOUS, 2001. “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; Nüfus, Demografi Yapısı, Göç, Özel İhtisas Komisyonu Raporu”. DPT Yayını, Yayın No: 2556 . ÖİK: 572, Sayfa:188, Ankara.
- ANONYMOUS, 2005. “Eğitim Hakkı, IV. Demokratik Eğitim Kurultayı”, Eğitimsen Yayınları, Sayfa:443, Ankara.
- ANONYMOUS, 2010. “Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı”. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sayfa 45, Ankara.
- ANONYMOUS, 2012. “Örneklem Büyüklüğünün Saptanması”
Web Adresi: http://www.istatistikanaliz.com/ornekleme_buyuklugunu_saptanmasi.asp Erişim Tarihi: 02.04.2012
- DAVRAN, M.K., TOK, N., 2011. “Adana İlinde Erkenci Patates Üreten Tarım İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Toplumsal Cinsiyet Yapılanması”. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları, Sayfa:43, Ankara.
- KALECİ, H., 2007. “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyolojik Analizi: Eskişehir Örneği”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD-Yüksek Lisans Tezi, Sayfa: 248, Eskişehir.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI, 2011, “Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri”, Nisan 2011, Web Adresi: http://mevzuat.meb.gov.tr/html/5410_25.html Erişim Tarihi:05.04.2012
- ÖZBEKMEZCİ, Ş., SAHİL S., 2004. “Çukurova Yöresindeki Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yerleşim Dokuları ve Yaşam Üniteleri”, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 19/4:375-391.
- SEVİNÇ, M.R., DAVRAN, M.K., 2011. “Ekonomik Kriz ve Çocuk İşçiler: Şanlıurfa İli Örneği”, Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, 22-24 Eylül 2010, Harran Üniversitesi, :478-485.
- TANIR, F. 2012, “Adana’da Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Sorunları”, I. Tarım Sağlığı ve Güvenliği Sempozyumu Çevresel ve Mesleki Riskler, 6-7 Nisan 2012, Harran Üniversitesi, :93-96.
- YAZICIOĞLU, Y., ERDOĞAN, S., 2004. “Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri”. Detay Yayıncılık, Sayfa: 335, Ankara.
- YILDIRAK, N., GÜLÇUBUK, B., GÜN, S., OLHAN, E., “Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları”, Web Adresi: http://www.agri.ankara.edu.tr/economy/1189_1205793629.pdf Erişim Tarihi: 02.04.2012